

Irgovski Tovariš

Leto XXVI /// 1929 /// Številka 7

Dr. J. Bohinjec

Pred reformo socialne zakonodaje

Dnevni listi so poročali, da je minister za socialno politiko odredil veliko anketo glede reforme naše socialne zakonodaje. Ta anketa je zaenkrat pismena ter ima namen predvsem zbrati gradivo, da iz njega minister vidi, v kateri smeri naj se reforme gibljejo. Poziv na anketo so dobile vse delojemalske in delodajalske organizacije. Njih dolžnost je, da ministru stavijo konkretne in utemeljene predloge. Že v razpisu ankete in pozneje v posebnih izjavah novinarjem je minister dr. Drinković podčrtal, da reforma zakonodaje nima namena delavstvu sedanjo zakonodajo poslabšati, pač pa le izboljšati. Predvsem je tu minister mislil na reforme, ki naj bi olajšale in pospešile administracijo in odstranile gotove trdote sedanjih zakonov. Na meritorne reforme v smislu poslabšanja zakonov minister ne misli. Tak namen tudi ne bi bil v skladu z motivi in tendencami sedanje zakonodaje, katera ima nalogo, kar je bilo v preteklosti slabega, izboljšati in to v najčistejšem pomenu besede, v čistem objektivnem smislu.

Kakor ostala zakonodaja, tako je tudi socialna zakonodaja potrebna reforme in izpopolnitev. Ne smemo prikrivati, da so bili prejšnji režimi na vseh poljih zakonodaje sterilni, prav posebno pa na polju socialne zakonodaje. Več let ni izšel zakon socialno-zaščitne vsebine, le finančni zakoni so glodali na obstoječih zakonih.

V splošnem naša zakonodajna tehnika do sedaj ni bila dobra. Brez študija, na hitro roko, pod momentanimi utisi in uplivi so posamezniki koncepirali zakonske osnutke in jih brez daljših razprav in poprav predlagali v potrditev. Zato priznam, da so tudi naši socialni zakoni v marsikaterem pogledu slabi, ne samo v meritornem oziru, ampak tudi v sistematiki. Nelogičnost, razmetanost, nepreglednost karakterizira zakone. Juridične jasnosti pojmov v zakonih ni. Mnogo zakonov socialne vsebine so izdelali vsi drugi, samo ne socialno-politični strokovnjaki in juristi. Taki zakoni pa vedno pripisujejo zlasti slabo administracijo s seboj in polno drugih nezadovoljnosti.

Stvarno so zato reforme zakonov potrebne. Vsaka reforma mora prinesiti nekaj boljšega, nekaj popolnejšega. Ta potreba je zlasti v sedanjih prilikah nujna. Državo hoče sedanja vlada konsolidirati, državno življenje urediti z dobrimi zakoni, ki naj nimajo samo notranje-državne vrednosti, ampak, ki naj utrdijo naš ugled tudi na zunaj. Zunanji svet našo državo hočeš nočeš vedno gleda le skozi

očala lastnih oči. Prilike v lastni državi primerja s prilikami pri nas. Če vidi velike razlike, bo sodil slabo. Zunanji svet polaga prav veliko pažnjo tudi na ureditev socialnega življenja. V tem je skrit velik del narodovega premoženja in bogastva, torej narodovega finančnega in političnega kredita na zunaj. V solidni in moderni socialni zakonodaji — kakor sploh v vsaki zakonodaji — se zrcali solidnost in gospodarnost naroda, treznost gledanja na življenje in potrebe tega življenja. Dobro urejena hiša ima kredit, slabo urejena ga nima.

Ko bo prizadeta javnost razmišljevala o reformah odnosno o predlogih, katere naj sestavi za nameravane reforme, mora misliti pod vtisom teh činjenic. Skušnjava je velika, da bodo predlogi zopet nestvarni, v svojih zahtevah pretirani. V tem tiči nevarnost, da reforme ne bi prinesle zaželenih rezultatov ne za to in ne za drugo stran.

V poštev pridejo predvsem trije zakoni: zakon o zavarovanju delavcev, zakon o zaščiti delavcev ter zakon o inspekciji dela. Ne prikrivajmo si ničesar: Gospodarski krogi so baš te tri zakone neprestano imeli v svojih resolucijah in predlogih v mislih s podčrtavanjem zahteve, da so isti presocialni, preliberalni, za gospodarstvo prestrogi in škodljivi. Ako bi sedaj reformna stremljenja uveljavljali pod utisom teh podčrtavanj, pomeni to, da bi reforme prinesle meritorno poslabšanje sedanjih pozitivnih določil. Prodiranje v tej smeri bi zadelo na odpor in naše tendence bi bile s časom predmet govornice celo v kuloarjih mednarodnega urada dela. Angleška vlada z drugimi naprednejšimi državami, bi nas neprijazno gledala in živela pod utisom, da socialnega napredka nismo sposobni.

Nočem niti malo biti enostranski. Želim samo, da bi naši delavski in delodajalski predlogi ne bili preveč daleč od one zdrave linije, ki se brez ugovora uveljavlja drugod, upoštevajoč pri tem seveda posebnosti naših razmer.

Ministrstvo se je za reformo odločilo pod pritiskom delodajalskih organizacij. Delavstvo je bolj povdarjalo le zahtevo, da ostane sedanja zakonodaja neokrnjena. V teh dveh činjenicah bi marsikdo mogel slutiti enostranost tendence reforme. Zrelost gledanja na probleme bo gotovo pokazala nasprotno.

Zakon o zavarovanju delavcev vzbuja v glavnem nezadovoljnost zato, češ, da gospodarstvu nalaga prevelika, neznosna bremena. Razbremenitev je mogoča samo z dvema sredstvi: s skrčenjem podpor in dajatev in z ekonomizacijo zavarovanja, t. j. z izločanjem iz zavarovanja vsega onega, ki je neproduktivno, kar po nepotrebnem zvišuje režijo, z izločitvijo onega, kar omogoča izkoriščanje zavarovanja. Po prvem sredstvu bo nemogoče seči onemu, ki ve, da so zavarovalne dajatve odmerjene danes le v okvirju najnujnejših potreb in v okvirju naših mednarodnih obveznosti. K napačnim zaključkom zavajajo teoretični predpisi o porodniških podporah, kjer znaša zlasti karenčna doba le tri mesece, dočim je ista v drugih državah raztegnjena na devet mesecev. Podaljšanje karenčne dobe na devet mesecev poklicnega delavstva ne zadene; le sezonski delavci bi bili prizadeti. Ali naj se te prepusti svoji usodi? Kdor bi razmišljal o

skrčenju podpor, bo moral pomisliti, da je naše družinsko zavarovanje skrajno nepopolno in da bo isto treba izpopolniti. Kaj mi pomaga, ako ima zavarovani delavec možnost zdraviti svoje tuberkulozno obolenje, nima pa te možnosti njegova žena in otroci. Socialni optimum dajatev ni dosežen. Stvarna analiza dajatev nas o tem takoj prepriča.

Z vso resnostjo je misliti na starostno in invalidno zavarovanje. Ureditve teh panog zavarovanja ne moremo več odlašati. Velike in male države (tudi balkanske) so nas v tem oziru že zdavna prehitale. Z reformo zakona je v najtesnejši in najnujnejši zvezi uvedba starostnega in invalidnega zavarovanja. Ako reforma to potrebo prezre, bo ustvarjena miselnost, ki v nobeni smeri ne bo ugodno vplivala.

Mnogo dobrih predlogov pričakuje potrebo preprečevanja zlorab zavarovanja. Današnji zakon je v tem pogledu prazen. To je eden zelo važnih razlogov, zakaj tako mnogi z zavarovanjem niso zadovoljni. Sem spadajo brezdvoma tudi sankcije za redno plačevanje prispevkov, ker zadrževanje prispevkov je izkoriščanje zavarovanja in ogrožanje konkurenčne enakosti.

Administracijo zavarovanja je poenostaviti in prav bo, ako bodo delodajalske organizacije v svojih predlogih zlasti mislile na olajšanje prijavnih in odjavnih predpisov in drugih formalnosti. Priznam, da je danes zakon v tem pogledu prestrog, birokratičen, proti vsakemu pravnemu čutu.

Predlogi, tikajoči se organizacije zavarovanja, morajo biti dobro premišljeni. Dobra organizacija pomeni ekonomizacijo zavarovanja, slaba pa pomeni razmetavanje sredstev, razbijanje gospodarske moči. Princip autonomnega zastopstva mora biti krepkejše podčrtan. Vsi predpisi, ki samo brezmiselno in čisto birokratično ovirajo ekspektivnost administracije, morajo odpasti. Tudi nadzorstvo nad zavarovanjem mora biti elastično in ne težko, samo sebi namen, drugim v spodtiko. Pri zahtevi, da je tako bolniško zavarovanje autonomizirati, je treba biti zelo previden. Nevarnost je, da pride bolniško zavarovanje v krizo, ako se preveč odtrga od nezgodnega zavarovanja. Nezgodno zavarovanje je danes posojilnica za bolniško zavarovanje in oni faktor, ki obrat drži pokonci. Vprašanju finančne politike, t. j. razpolaganju z denarjem, je treba posvetiti veliko pozornosti. Nujno potreben je zavarovalni svet pri najvišji nadzorni oblasti.

Z eno besedo: reforma socialnega zavarovanja more pri dobri in solidni volji prinesiti mnogo koristnega. V nasprotnem slučaju bo prinesla mnogo slabega. Zato mislim, da moramo biti daleč stran od enostranskega diktata. Dober sporazum bo prinesel največ dobrega.

Naš zakon o inspekciji dela je zelo skromen. Daleč je od zakonov v drugih državah. Bistveno poslabšanje tega zakona bi značilo neresnost naših hotenj in prizadevanj. Naravno: zakon o inspekciji dela zdravega razvoja podjetij ne sme ovirati. Toda pri tem, kaj razvoj ovira in kaj ne, morajo odločati objektivni razlogi, ne osebno razpoloženje, ne socialna miselnost posameznika. Zakon o inspekciji dela mora doseči, da se predvsem socialno zaščitni zakoni točno iz-

vršujejo, da je v podjetjih zaščiteno zdravje in življenje delavcev. Več zakon noče. Zakon bo treba razširiti. Zdravniki in ženske morajo dobiti večjo besedo. Objektivno poslovanje inspekcije dela mora biti zagotovljeno. Zato pa je potrebno, da ima tudi delavstvo na izvajanje zakona primerno ingerenco. Zakoni o inspekcijah dela so že po svoji naravi taki in ne morejo biti drugačni, da so potrebni le za one, ki pozitivnih zakonov in predpisov nočejo spoštovati, ki ne cenijo zdravja in življenja delavca in nameščenca. Zakon o inspekciji dela ima veliko moralno vrednost za dobre delodajalce z modernimi naziranjmi, da jih zakon ščiti pred pijavkami v gospodarskem življenju. Mnogi zakona o inspekciji dela sploh ne potrebujejo; zato so upravičeni, da zahtevajo ostre predpise za one, ki konkurirajo z nemoralnimi in protisocialnimi sredstvi.

Zakon o zaščiti delavcev je posebno v dveh točkah važen; v določbah, ki urejajo delovni čas in v določbah, ki se tičejo obratnih zaupnikov. Delovni čas je predmet ostrih polemik v vseh državah: ureditev, ki bi odgovarjala vsem gospodarskim in pa tudi socialnim potrebam, je težka. Vežejo nas mednarodne obveznosti. Načelo osamurnika ne sme biti kršeno. Je pa vse polno stvari, ki so po današnji ureditvi tudi socialno škodljive in se ne ozirajo na to, da brezposelnost hudo pritiska na duri desetisočev. Borba za obstanek delavca in nameščenca je težka. Tudi žene so prisiljene delati. Zato absolutne prepovedi dela v mnogih slučajih niso socialne. Večja nevarnost leži v brezposelnosti kakor v zaposlitvi in če tudi ta zaposlitev ni simpatična. Zakon o zaščiti delavcev mora prinesiti delavcu njegovo ustavo. Tudi interesi ostalih slojev so zaščiteni.

Sistem obratnih zaupnikov je nujna gospodarska potreba. Moderna podjetja brez zakonov urejajo ta sistem. Da pa ima stvar pravi pomen, je treba, da je zaupnik primerno zaščiteno. Dosti je sredstev, da se tudi podjetje dobro zaščiti proti zlorabam položaja zaupnika. Sistem zaupnikov je en člen v verigi gospodarske organizacije našega prizadevanja. Zakon o zaščiti delavcev je za socialni mir velike važnosti. Napredek je mogoč, ako vlada mir in ako vse združuje svoje sile le pri ustvarjanju pozitivnih dobrin. Reforma zakona o zaščiti delavcev mora zato biti sporazumna.

Resni problemi leže pred nami. Reševati jih je treba resno v interesu našega splošnega napredka. Najpreje morajo pasti predsodki.

Herbert Hoover

Trgovina, kultura in kretanje kapitala

Lahko bi pisal obširno, da ima trgovina mnogo višji cilj, kakor da trgovci zaslužijo, da je naročanje robe v vsaki deželi, ki sama ne producira, življenska potreba za vzdrževanje moderne kulture, da izpolnjujejo prometna sredstva višjo svrho, kakor da so le izpopolnilo trgovanja — kajti po teh kanalih učinkujejo dobrodejno intelektualne in etične ideje na ves svet — in da je že samo shajanje

nacij, ki so v tem angažirane, najbolj učinkovita metoda za medsebojno spoznavanje in spoštovanje narodov. Iz teh pa se rodi medsebojno zaupanje, ki je jamstvo mednarodnega miru.

Toda ti naporji so duševna porast že dolgo malone vseh in vsakogar.

Natančno premotrivano, se razločuje naša komercialna politika na zahodni poluti od komercialne politike v ostalem večjem svetu s tem, da niso naše (Zedinjenih držav) mednarodne trgovinske zveze v nikaki zvezi s politiko naših držav. Mi na zahodni poluti tvorimo enoto v svojih željah in stremljenjih, ki izvirajo iz stoletne tradicije. Zato moramo podpirati na zahodu politično neodvisnost vsake edine, in zato ni v naših (ameriških) razpravah glede trgovine, v našem naporu, da razširimo naše komercialne zveze, nobenega tistih težkih problemov politične narave, ki so tako pogosti po mnogih drugih delih sveta. Naš trgovski promet teče svobodno v onih mejah naše domače politike, s katero pospešujemo uspevanje vsake posamezne naše dežele. Na blagostanju vsake naše posamezne dežele moramo graditi svojo trgovino v inozemstvu.

Vsi vidimo, da se razteza naša zunanja trgovina v razmerju notranjega uspevanja vsake posamezne nacije. Zvišani življenjski standard, naraščanje bogastva, dviganje industrije prinašajo trajno večanje množine uvažanega blaga, ki ga sami ne moremo producirati. Tako narašča naša zunanja trgovina. Nobenega dobička nimamo od uboštva drugih, a pridobivamo vse od njih blagostanja.

Dasi so važne gotove ovire v prometu robe, dasi izzivajo različne diskusije, — dejstvo je, da so brez pomena, ako jih primerjamo z uspešno graditvijo politike, ki stremi za prosperiranjem vsake dežele. Kajti to je temelj, ki nosi našo mednarodno trgovino.

Od začetka so bile vse ameriške države poljedelske in v največji meri odvisne od agrarnega izvoza, ki je bil podlaga vsega izvoza. Ekonomska stalnost je torej pri nas odvisna od milosti vremena; prav tako je v konkurenčnih državah. Toda še nešteto drugih sil je, ki vplivajo na trgovinske razmere. Dotakniti se hočem vsaj nekaterih.

Od mnogih strani slišimo mnenje, da naj vsaka država nakupuje v onih deželah, kamor prodaja svoje produkte, da se tako trgovina direktno izbilancira. To mnenje je pa brez gospodarske utemeljitve in če bi se izvrševalo, bi motilo zunanjo trgovino vsake dežele.

Mednarodna trgovina že davno ni več direktna zamenjava robe med dvema deželama; steka se v eno skupno posodo in se skupno tudi izbilancira. Bilo bi mogoče podrobno pokazati zvezo med dvema, tremi, štirimi državami in dokazati, da bi bilo mogoče kaki državi večino robe kupiti od ene same druge države, da pa vendar smatra za ugodneje, da prodaja svojo lastno robo neki tretji državi.

Tudi v kretanju kapitala je več važnih problemov. Edina dežela zahodne polute, ki je svoja pomožna sredstva razvila tako, da ima preobilico kapitala, so Zedinjene države. Ta izprememba naše dežele iz dolžnika v upnika se je bistveno zgodila v zadnjih petdesetih letih. Otdedaj je bila zahodna poluta od evropskih držav finančno neodvisna. Ameriške države so v razvijanju lastnih pomožnih

sredstev in potrebujejo zato neprestano dotoka tujega kapitala za svoje namene. Edina izjema so Zedinjene države.

Zaradi ubožanja Evrope po svetovni vojni je stari svet prenehal biti vir kapitala za zahodno poluto, dà, v zadnjih osmih letih je bila malone vsaka evropska država prisiljena, da se je obrnila za pomoč na denarni reservoir Zedinjenih držav.

Za veliko srečo smatram torej; da so bile Zedinjene države gospodarsko tako močne, da so lahko dale zahtevane vsote brez vsake omejitve. Drugače bi se bil razvoj naših južnih sosedov zavrl ali celo za vrsto let popolnoma ustavil dotlej, da bi Evropa zopet dobila nekdanje svoje blagostanje. Menim, da lahko pričakujemo, da doseže z razvojem svoje gospodarske strukture vsaka amerišanska država tisto preobilje, ki jo osvobodi zunanjih dolgov. Zadolžitve naših držav so med njih razvojem le začasne; ne smatram jih za trajno hipoteko ali trajno abligacijo, ki teži ljudstvo, seveda pod pogojem, da vlada nad temi transakcijami bistveno načelo: nobena nacija in nobena vlada ne sme najemati posojila in nobena vlada ne sme posojati. Vsi narodi bi morali svoje državljane svariti pred posojanjem, izvzemši, ako se uporabi posojilo za produktivno podjetje.

Iz bogastva in višjih standards of living, ki jih prinašajo podjetja, mora vsakdo vračati kapital z obrestmi vred. Drugače obveznosti ni mogoče poravnati, izvzemši s tem, da se življenjski standard zadolženih narodov zniža in ljudstvo pahne v revščino. Le ako narodi sprejmejo to načelo, t. j. ako narodi prenehajo si posojati denar za izbilanciranje proračuna, za vojaške svrhe, za oborožitve in sploh za javne svrhe, ki ne donašajo niti direktne niti indirektno koristi, prinese to vsemu svetu mnogo blagoslova. Možnost povračila ne sme biti nikoli dvomljiva. S tako naraščajočo gotovostjo postane kapital vedno cenejši. Nevarnostim narodne in osebne odvisnosti pri poizkusih upnika, da dobi svoje posojilo nazaj, bi se lahko izognilo. Potem bi ne bilo nobenih dolžnikov, blagostanje bi naraščalo in življenjski standard bi se zvišal.

In noben izdatnejši ukrep proti ponovitvi vojne ni možen, kakor pravkar navedeni. Prepričan sem, da vojne ne prepreči noben zakon in nobena pogodba. Vojno prepreči le trgovski in finančni sporazum držav in njih trdni sklep, da smejo posojati denar izključno le v produktivne svrhe. Ako se zgrade finančne transakcije med državami le po tem načelu, postane bodočnost zahodne polute ugodna v toliki meri, v koliki ni bila v složnem delovanju še nikoli. Polno razlogov imamo, da pospešujemo razvoj te vrste na zahodu. Saj imamo skupno tradicijo, ki izvira iz skupne borbe za neodvisnost...

Stoletje ved nam je darovalo mogočna orodja produkcije in razdeljevanja: paro, jeklo, petrolej, elektriko in še mnogo drugega. Pri organizaciji in uporabljanju teh sredstev so včasih nastala velika trenja s socialnimi in političnimi instinkti našega naroda. Toda menim, da polagoma prilagodimo industrialni sistem tem in-

stinktom industrialne svobode in enakosti zaslužka ter da bo tistih trenj zato vedno manj. Morda vzraste v Ameriki novo razmerje v vsej upravi industrije; ta nada je sicer še blede, a zato ni nič manj trdna. Vsekakor je močno oddaljena od nazorov, ki še vladajo v starem svetu. Mi napredujemo sami glede temeljnega razmerja industrije in trgovine do uslužbencev, do publike in do vlade. Uspeh se pojavlja v višjem življenjskem standardu ter v naraščajočem bogastvu in komfortu.

Naš gospodarski sistem še ni popoln. Dolgo pa ne ostane tako. Tekom zadnjih petindvajset let je nastala že velika izprememba v postopanju delodajalcev napram delojemalcem glede mezde in delovnih pogojev, zlasti v velikih zvezah produkcije in delavstva. Še ni mnogo let, odkar so smatrali principi za sebi koristno, ako zlorablajo brezposelnost in priseljevanje za znižanje mezd. Takrat so smatrali najnižje mezde in najdaljši delovni čas za sredstvo, da bi z nizkimi produkcijskimi troški dosegli velike dobičke. A tudi ni še mnogo let, odkar so smatrale naše delavske zveze za svoj največji uspeh, da so napor posameznika čim bolj znižale. Danes smo se povzpeli že do novih naziranj in prepričanj.

Resnično najvažnejše za veliko produkcijo so visoke mezde in nizke cene, kajti produkcija je odvisna od razširjenega konsuma, ki je dosegljiv z visokimi mezdami in naraščajočim življenjskim standardom. Danes se trudi že večina delodajalcev na vse načine, preden misli na redukcijo mezd: uporabljajo stroje za prihranjanje dela, razmišljajo o izboljšanju strojev in o boljših upravnih metodah. Na drugi strani izsiljuje pritisk visokih mezd delo prihranjajoče domisleke in boljšo administracijo. Ni ga globljega dokaza, kako se hrani z delom, kakor dejstvo, da uporabljamo danes v industriji okoli 60 milijonov konjskih sil, dočim smo jih pred četrto stoletje rabili le 15 milijonov, pri čemer naraščanja uporabe sil v prevažanju nisem upošteval. Te delo prihranjajoče metode nikakor niso otežkočile delovnih pogojev, zakaj delovne ure se trajno zmanjšujejo.

Vzporedno s to izpremembo v naziranju je nastala revolucija tudi v razumevanju dela. Nihče ne dvomi, da je bil delavec vedno za visoko mezdo; toda le polagoma je delavec uvidel, da čim večja je produkcija tem večja je kvantiteta, ki se lahko razdeli, da so neomejevani individualni napor, izkoriščanje strojev do skrajnosti in eliminiranje vsakršnega zapravljanja pri produkciji edini zanesljivi temelji, na katerih je možno graditi visoko realno mezdo. Naše delavske zveze izvirajo iz delavskega gibanja v starem svetu (Evropi) in so prevzele seveda njih pojmovanje in naziranje. Kako ogromno pa se je naše organizirano delavstvo že oddaljilo od načel delavstva v starem svetu, dokazuje novo njegovo naziranje o mezdi, ki se je izrazilo na letni skupščini američanskih delavskih zvez (Federation of Labour). Ozadje teh delavskih predlogov je bila želja po boljših metodah, po izogibanju in zabranjanju vsakršnega zapravljanja v produkciji, po povečanju produkcije in po udeležbi delavcev na doseženem izkupičku. Teh idej očitno niso sprejeli vsi delodajalci; a tudi vse delavske zveze še niso opustile stališča, da naj se delavec v svojem naporu omejuje. Toda okrepila se je tako pri delodajalcih

kakor pri delojemalcih tendenca, da je na korist obeh, ako se produkcija poveča. Ta tendenca je prav izdatno izboljšala razmerje med obema in trajno dvignila narodno tvornost.

Druga očitvidna tendenca je v poslednjih petindvajsetih letih razumevanje složnega dela v celokupnosti. Resnica je, da sta moderni sistem delitve dela in kupčijske specializacije bistveno složno delo, toda nezavedno složno delo. Jaz pa menim zavedno složno delovanje. Tudi je resnica, da smo imeli že pred 25 leti dovolj izkušenj o zlorabi kontrole nad postavljanjem cen in produkcijo. Toda postopoma smo vendarle razvijali skupno delovanje, ki je pozitivne vrednosti za javnost.

Ta perioda je rodila porast asociativnega delovanja; imamo trgovske zbornice, delavske zveze, rokodelske zveze, meščanske zveze, trgovski svet, kooperativne zveze farmerjev, vseh na tisoče in tisoče, tako da menda ni človeka v naši državi, ki bi ne bil organiziran. Seveda je nekaj teh zvez, ki so v manjšini, egoističnih in omejenih. Velika večina pa danes priznava odgovornost javnosti in predstavlja stremljenje za učinkovitejšo, etičnejšo poslovno prakso, za boljše sodelovanje vseh delov ekonomske mašine. Tako mora vsakdo, ki primerja današnji in položaj pred četrto stoletjem, čutiti le olajšanje.

P. Š.

Reklama v izložbenem oknu in s svetlobo

»Izložbeno okno je duša trgovine,« pravi dr. Bruno H. Jahn v svoji knjigi »Reklame durch das Schaufenster« (Verlag des Konfektionär, Schottländer, Berlin). Izložno okno je najodličnejše privlačno sredstvo trgovčev; nobeno drugo sredstvo ga ne more niti približno nadomestiti. Vsaka trgovina, čeprav ima stalne odjemalce, ki se vendar neprestano menjajo, mora z izložbenim oknom privabljati vedno nove stranke in kupovalce. Trgovec, ki zanemarja svoja okna, gre prav gotovo rakovo pot.

Borba za napredek ali vsaj za dostojen obstanek je izzvala tekmovanje v aranžiranju čim bolj privlačnih izložnih oken. Po velikih mestih imajo že specialiste za prirejanje močno reklamnih, a obenem okusnih, celo umetniško učinkujočih izložnih oken. Seveda ne more biti glavni namen izložnega okna, da bi služilo umetnosti, nego mora v prvi vrsti ustrezati reklamam, t. j. pospeševati prodajo, privlačiti kupujoče občinstvo. Pač mora tudi vzgajati okus, dvigati kritiko, izobraževati ljudstvo v višji civilizaciji ali globlji kulturi, torej opozarjati na nove pridobitve in napredek v vseh strokah obrti, industrije, umetnosti in sploh življenja, toda nikoli ne sme s tem ostraševati ter pretrgati vsako zvezo s široko publiko. Te je največ.

Preprost človek se ne upa v trgovino, ki ima v izložnih oknih same dragocenosti in luksus, bogat inteligen pa ne gre v trgovino, ki kaže v izložbah zgolj ceneno brkljarijo. Kompromis je torej čisto neizogiben. Ali pa se je treba odločiti, komu in kaj prodajaš ter

po tem sklepu urediti izložbo: torej ali le za inteligenco ali le za maso, za svoje stalne odjemalce ali za vse mogoče slučajne kupovalce. Izložno okno je v teh dveh ostro ločenih primerih jako različno: ali izbrano tipizirano ali pa pestro raznovrstno, da ima gledalec pred seboj vzorce vseh artiklov iz skladišča. Obe vrsti zahtevata okusa, zlasti pa druga, ki je težja, dasi cenejša. Izložno okno se mora seveda često izpreminjati ter se mora roba menjati po letni dobi, celo po velikih praznikih. Izložbe za Miklavžev večer, za Božič in Novo leto so drugačne po vsebini in obliki od izložb spomladi za Veliko noč, za poletje in za jesen.

Glavno je, da aranžiraš izložno okno po svoje, originalno, individualno, tako torej, da se razločuje od drugih ter si ga ljudje zapomnijo. Ime tvrdke se mora videti ob robi, da kupovalci obenem z opazovanjem robe čitajo tudi ime trgovčeve. Načelno je važno, da so vidne tudi cene, ker gledalec hoče vedeti, koliko velja zaželjena roba. »To je zame pač predrago,« si misli gledalec, »ker si trgovec sploh ne upa povedati cene«, in gre dalje. Kajpada morajo biti listki ali ščitki s cenami po obliki in barvi prilagojeni robi. Nikoli pa se ne sme občinstva varati z nizkimi cenami v izložbah. Kdor v izložbi ponuja blago po smešno nizkih, a v trgovini prodaja po višjih cenah ter osuplja kupovalca s ponujanjem le drage robe, izgubi vse zaupanje.

Najbolje je, da ima okno eno samo steklo in sicer najvišje kvalitete, da prepušča svetlobo pravilno ter ne izziva refleksov. Ako je okno še dovolj visoko in globoko, je aranžma izložbe lahak. Ime tvrdke na šipi, bodisi naslikano ali napisano, bodisi nalepljeno iz steklenih ali emajlnih črk ali obešeno v obliki ščitkov ali tablic, moti in kviri vtisk izložbe; ugodneje je, da je ime na ozadju ali ob strani.

Barva igra v izložbah kot vabilec veliko ulogo, a barva ne sme biti tako kričava ali impresionistično čirečarasta, da ubija pozornost na robo. Vse dekoracije v izložbi morajo biti v direktni ali vsaj indirektni zvezi z robo, ki se ponuja.

Cele človeške figure so prav efektne, ako so res dobre, naturalistične; ekspresionistična stilizovanja človeškega telesa ali posameznih človeških udov so učinkovita le za par dni, potem se jih publika naveliča. Tudi dobre silhete so umestne za reklamo. Plastike so zmeraj efektne, ako so lepe ali humoristične. Navidezno ubite šipe so uspešen trik, ki pa ni dolgo trajen v učinkovanju. Zelo vabljivo je gibanje v izložbi; figure, ki se premikajo, pa morajo imeti zvezo z robo.

Kakor pri vseh privlačnih sredstvih, je treba pač zlasti v izložbah uveljavljati vedno nove ideje. Okno kot plastičen plakat iz robe omogoča največje variacije in permutacije. Tiskana opozorila pa morajo biti kratka in sugestivna v barvi, obliki in besedi. Dolgovezna hvalisanja so brez učinka.

Stare, obrabljene formule »zadnja novost«, »Nouveauté« i. dr. so tako pogoste, da jih že nihče več ne upošteva. Nasprotno pa so napisi n. pr. »Zdaj nosimo crêpe georgette« v konfekcijskem oknu ali »Štiri pari čevljev, ki jih potrebuje vsak gospod« ali »Eleganten smoking zadnje mode« prepričevalnejši.

Laži »Zastonj!« — »Napol podarjeno!« — »Brez dobička!« pa ne vlečejo. Pretiravanj se izogiblje vsak soliden trgovec. »Najboljši, večni, najbolj eleganten kovčeg!« je hvastavost, ki odbija. Najbolj učinkovite so številke, ki govore istino o ugodnih cenah.

Nikdar ne sme ostati dekoracija tako dolgo v izložbi, da obledi in propada. Štirinajst dni je v splošnem za aranžma dovolj dolgo. »Kakoršna izložba, taka je trgovina,« velja pač vobče za mestne razmere. Živi ljudje (šivilja, delavci, dekleta) v izložbah niso prijetna reklama. Vselej si pa novi aranžma, ko je gotov, sam dobro oglej od vseh strani, torej tudi z desne in z leve, ne le odspredaj, da odstraniš nedostatke, ki motijo ali so celo smešni.

Umetna luč je za marsikatero izložno okno največjega pomena. V temno okno ne gleda nihče. Za večino oken je večer glavni čas čara in žara. Dognano pa je, da v izložnem oknu svetiljka ne sme biti vidna, ker direktna luč blešči in moti. Po naših krajih je še malo trgovcev, ki cenijo luč kot vabljivo reklamno sredstvo.

Reklama z lučmi je seveda poglavje zase, pojav velikih mest, v Jugoslaviji še malone neznana reč. Kajti svetlobna reklama je nočni luksuz bogatih, pozno v noč živih velemest, podobna razkošju, ki se pojavljajo le ponoči in le na vratovih in prsih lepih in grdih bogatink. In ker je nočno življenje mogoče le po velemestih, je krasota in učinkovitost lučne reklame možna le po velemestih.

Traugott Schalcher pravi v svoji knjigi »Die Reklame der Strasse (Barth Verlag, Wien): »Svetlobna reklama je kraljica med reklamami in prekaša po vidni učinkovitosti vse druge.«

Danes korakata Amerika in Anglija kot izrazito tehnični državi na čelu tej reklamski vrsti. Nemčija se trudi, da tehniki pridruži umetnost, lepoto. Danes je reklama z lučmi še mlada, zategadelj čisto surova, predrzna, brezobzirna in malookusna. Ni čuda, da ima sovražnike med ljudmi, ki imajo omiko, takt in okus; ljudstvo kajpak je navdušeno zanjo kakor otrok, ki se nekritično veseli vsega, kar se sveti in leskeče.

V glavnem je dvoje vrst svetlobne reklame: razsvetljeni napisi ali table in plakatni svetlobni efekti. Prva ima namen, da v večernem mraku ali temi opozarja oči na tvrdko in vtiska možganom njeno ime, češ: tukajle trguje X, — tukajle je hôtel Y, — tukajle je zabavišče Z... Ti napisi seveda ne smejo biti tako strupeno žarki, da si gledalec zatiska oči, ker ga luči bole in begajo, nego morajo biti delikatni, prijazni, znosni in vabljivi. Zanje je treba torej zopet strokovnjaškega znanja, okusa in takta, ki ga nima vsakdo, čeprav ima še tako debelo denarnico. Arhitekt mora svetlobno reklamo urediti tako, da luči dvigajo in lepšajo arhitekturo poslopja ter da arhitektura pomaga lučni reklami. Nova, zanimiva in nelahka naloga! Kjer razdalja med gledalci in objektom ne more biti velika, kakor pri napisih nad trgovino ali podjetjem, nad izložnimi okni, nad vrati, je priporočljiva prikrita luč s sofitami: viden je le učinek, a neviden ostaja izvor luči. Sofitna razsvetljava je najbolj simpatična, ker ne blešči ter je nevidna v svojih napravah tudi podnevi. Zvečer in ponoči razsvetljeni napisi morajo biti razločni, daleč čitljivi; zato morajo biti ti napisi tudi podnevi čim preprosteje učinkoviti, brez otroških dekoracij, krivulj in modnih spak. Luči se avtomatično ob

določeni uri same ugašajo. So pa tudi svetlobne reklame, ki se v gotovih časovnih razdaljah posvetijo in zatemne; tudi to se godi avtomatično. Paziti je le, da luč ne izgine, preden je človek mogel napis mirno in temeljito prečitati.

Zelo stare, a še vedno priljubljene so transparentne reklamske laterne, ki vise navpično na steno. Taka razsvetljena laterna, ako učinkujejo harmonično luč, oblika in napis, je lahko pravi obrtni umotvor. S pisanim steklom je mogoče doseči najboljši efekt. Po velikih mestih vidimo lahko na tisoče žarnic po okrajkih in napuščih, po širini in po višini poslopij, vse gore in žare ter opozarjajo, kličejo, vabijo. Marsikje so z žarnicami obrobene napisne table, vhodna vrata, robovi izložb i. dr., vse je lahko prekrasno, ako je izvršeno z okusom in smotreno pravilno. A svetlobna reklama je draga in vsiljivo posebna, zato je zanjo opasno, da postane predraga in zoprno vsiljiva, ako ni spretna in lepa.

Kajti reklama sama na sebi ni diskretno nobel, nego je bahava in kričava. Lastna hvala pa se pod mizo valja, pravi pregovor, češ da je vendar nespodobna.

Zato je neobhodno potrebno, da jo kroti bon ton, t. j. ozir na lepoto, okus in takt. Tudi reklame se moraš učiti, a naučiš se je iz resnobnih del, izmed katerih smo dvojce navedli in jih priporočamo v temeljit študij.

Želimo, da bi se zmisel za moderno, na resnosti, okusu in lepoti temelječo reklamo razširil tudi po naši deželi, v naše trge in vasi. Kajti reklama je zrcalo civilizacije in kulture ljudstva.

R. G.

K zaključku šolskega leta na gremijalni trgovski šoli v Ljubljani

Dvajset let bo minulo v jeseni, odkar je prišla ta šola v slovenske roke in je postala inštočasno tudi samostojna v pedagoškem in administrativnem oziru. Jubilej, ki ga bo treba registrirati v zgodovini našega trgovskega šolstva, ne sme iti mimo nas. Dolga je ta doba, a če pogledamo nekoliko nazaj v preteklost, imamo občutek, da je dokaj hitro potekla, kljub vsem vihnim variacijam, ki niso prizanesle ne trgovskemu šolstvu, še manj pa trgovskemu stanu. Med vojno je trgovsko šolstvo, t. j. izobrazba trgovskega naraščaja, mnogo trpelo. Zato se je bilo treba po vojni lotiti dela na tem polju s podvojenjo silo, ako smo hoteli zamujeno doprinesiti. Merodajni trgovski krogi so uvideli pravočasno neobhodno potrebo višje nabrazbe trgovskega naraščaja in so v to svrhu zastavili vse svoje sile. Njihova je zasluga, da stoji šola danes na tej strokovni višini in ne zaostaja mnogo za onimi v modernih državah. V tem započetem pravcu hočemo delovati tudi nadalje, da dvignemo končno šolo, oziroma izobrazbo trgovskega naraščaja na oni splošni strokovni nivô, ki so ga že dosegli kulturno višje stoječi narodi. To bodi naše geslo in videli bomo, da nam bo bližnja bodočnost pokazala lepe sadove našega pozitivnega dela in truda.

Gremijalna trgovska šola ima namen dvigniti trgovski naraščaj intelektualno in ga strokovno usposobiti v trgovsko-praktičnem ter trgovsko-administrativnem zmislu, upoštevajoč pri tem vzgojni moment, ki igra važno vlogo v razvoju našega trgovskega naraščaja. Strokovni pouk in vzgoja morata korakati vedno vzporedno, pa naj si bo v šoli ali v trgovini. Tvoriti morata neko tesno združeno in neločljivo celoto, ki naj v medsebojni skladnosti usposablja trgovski naraščaj za poklic, kateremu se hoče posvetiti. To nalogo ima izvršiti predvsem šola; poleg nje pa pride v poštev tudi šef-trговец, ki je prevzel vajenca ne samo v uk, temveč tudi v vzgojo in se je s tem obvezal vajenca podučevati in vzgajati. Ako bosta šola in trговец delovala v tem pogledu skupno in skladno, potem bomo šele dobili tak trgovski naraščaj, kakršnega si želimo in kakršnega hočemo imeti.

Če primerjamo šolo in stališče trgovcev napram njej v pretekli dobi in sedaj, vidimo, da je storjen v tem oziru velik korak naprej. S pomočjo modernih in naprednih naših trgovcev samih, ki jim je poverjena skrb za šolo, se je strokovni nivô in s tem ugled šole dvignil in šola nudi danes trgovskemu naraščaju malone vse, kar potrebuje za svoje praktično udejstvovanje v trgovskem poklicu. Trgovci se danes dobro zavedajo velikega pomena in nujne potrebe čim popolnejše naobrazbe svojega naraščaja, ker vidijo le v takih sotrudnikih ono silo, ki bo zmožna naše trgovstvo dvigati in ga izpopolnjevati.

Odkar smo gremijalno trgovsko šolo nekako reformirali in zahtevali obenem višjo predhodno izobrazbo od vseh onih, ki se hočejo posvetiti trgovstvu, od tedaj se učni uspehi večajo od leta do leta.

V šolskem letu 1928/29, ki smo ga slovesno zaključili v ponedeljek, dne 24. junija t. l., imamo zaznamovati prav lep napredek. Zato se je pa zaključitev temu primerno tudi izvršila. V telovadnici šole na Ledini, kjer je začasno nastanjena trgovska gremijalna šola, so se zbrali učenci in učenke s celokupnim učiteljskim zborom, da se poslove od onih, ki odhajajo iz šole za vedno in od onih, s katerimi se bodo po dvomesečnem šolskem odmoru zopet sestali, da nadaljujejo započeto delo v dosego cilja, ki so si ga začrtali, ko so vstopili v šolo.

Najprej je pozdravil vse navzoče vodja šole g. Rado Grm, predvsem navzočega zastopnika šolskega odbora g. Železnikarja in zastopnika pomočniškega zbora g. Zemljiča. V toplih in iskrenih besedah se je spominjal požrtvovalnega in neumornega dela šolskega odbora v prid trgovskemu naraščaju in trgovskemu šolstvu in je izrekel šolskemu odboru v svojem kakor tudi v imenu učiteljskega zbora in vsega trgovskega naraščaja najtoplejšo zahvalo. Mladino pa je obsul z mnogimi vzgojnimi nauki in ji je dal smernice za nadaljno uspešno delo, ki naj se suče v okviru značaja, poštenosti in vestnosti. Za njim je povzel besedo član šolskega odbora g. Železnikar, ki je povdarjal potrebo strokovne izobrazbe in je obenem omenil tudi predvidene preizkušnje trgovskega naraščaja. Preizkušnjo bo moral položiti koncem zadnjega leta vsak(a) vajenec(ka), ako bo hotel prejeti odhodno izpričevalo in na podlagi tega učno pismo. Vzodbujal je dalje naraščaj k pridnosti in vztrajnosti ter se končno

zahvalil vodstvu in učiteljskemu zboru za dosedanje vestno in uspešno delo v prid trgovskemu naraščanju. Nato je g. Železnikar obdaroval najpridnejše učence in učenke s primernimi knjižnimi darili.

V I. razredih je bila najpridnejša učenka Ivanjšek Marija pri tvrdki Jos. Rus, Ižanska c. 16, ki je dosegla od 40 točk — 39. V II. razredih je bil najpridnejši učenec Miklavc Anton pri tvrdki Medič-Zankl, Resljeva c., ki je dosegel od 40 točk — vse. V III. razredih so bile najpridnejše učenke: Marinko Pavla pri tvrdki Marinko Terezija, Prisojna ulica in Vrhove Ivana pri tvrdki Novak Ladislav, Vič, ki sta dosegli vsaka od 50 točk 49, ter Mohorič Vera, pri tvrdki I. Mohorič, Rožna ulica 3, ki je dosegla od 50 točk 47.

V imenu obdarovancev in v imenu celokupnega naraščaja se je zahvalil učenec Miklavc, ki je v lepo zasnovanem govoru povdarjal potrebo strokovne naobrazbe in je izrazil željo po čim višji izpopolnitvi strokovnega znanja.

Po končanih nagovorih so se razdelila izpričevala, ki so pokazala prav lep uspeh. Izmed 273 učencev in učenk je dovršilo 11 z odličnim, 80 s pohvalnim, 137 s povoljnim, 33 z zadostnim in 47 z nezadostnim učnim uspehom. 8 je neizprašanih. Vseh vajencev je bilo 126, vajenk pa 147.

Po trgovskih strokah so se delili:

		prenos	232
špecerija	57	ročna dela	3
delikatesa	9	perilo	1
mešano blago	55	čevlji, usnje	7
slaščice	1	ortopedija	1
drogerija	5	galanterija	10
knjige, papir	17	železnina	9
moda	39	steklo, porcelan	3
manufaktura	43	zlatnina	1
konfekcija	4	elektrotehnika	3
kožuhovina	1	kolesa	2
klobuki	1	barve	1
odnos		skupaj	273

Po razdelitvi izpričeval so se podali vajenci in vajenke III. razredov v spremstvu svojega učiteljstva v Količevo pri Domžalah, kjer so si ogledali lepo in veliko tovarno g. Bonača. Tovarniško osobje z g. ravnateljem na čelu je udeležencem izleta ljubeznivo razkazalo vse podrobnosti in zanimivosti te tovarne. Z bogatimi vtiski smo zapustili to krasno podjetje ter se napotili nato k Radio-postaji, kjer nam je tamošnji g. vodja pojasnil vse naprave, ki so v zvezi s tem najnovejšim izumom ter nam je potom poizkusov pokazal delovanje posameznih aparatov. Prehitro je potekel čas pri tem tako zanimivem predmetu in ločiti se je bilo treba.

Za naklonjenost in uslugo se moramo predvsem zahvaliti gosp. I. Bonaču, ki nam je dragevolje dovolil poset tovarne in istotako tudi ravnatelju tovarne ter ostalemu osobju. Prav tako moramo izreči svojo najlepšo zahvalo »Prosvetni zvezi« za dovoljenje poseta

Radio-postaje in g. vodji postaje za razkazovanje in tolmačenje. Še enkrat iskrena hvala vsem.

Po dobrih in poučnih vtiskih so se podali izletniki v spremstvu učiteljskega zbora v hotel Bellevue, kjer jim je restavrater g. Šterk postregel kar najsijajnejše. Hitro je minul čas in treba je bilo vzeti slovo z iskreno željo, da hočemo še takih izletov in sestankov, ki imajo v prvi vrsti poučni pomen, v drugi vrsti pa se ob takih prilikah krepi stanovska zavest in utrdi medsebojno tovariško spoznavanje.

† Dr. Gregor Žerjav

Čim je po dolgotrajni borbi na življenje in smrt prestalo bít izmučeno srce, ki je že dolgo črpalo vso

svojo življensko utripajočo silo menda le iz tiste vztrajne volje in iz tistega neizprosnega hotenja po delu in življenju, tedaj so zamrle njegove nadčloveško razvite lastnosti silne volje, brezprimerne energije in velikanske delavnosti tega vedno snujočega duha. Končan je večni boj na dve fronti, ne le za življenske cilje, nego tudi za golo življenje.

Dr. Gregor Žerjav je bil skromen zase in zadovoljen z malim, tako da je resnično njegov duh zapostavljal vse telesno. Živel je le svojim ciljem; bil je idealen in iskren Jugoslovčan, neizprosen, pa tudi požrtvovalen borec za narodovo svobodo in edinstvo ter dosleden in nepopustljiv zastopnik svojega kulturnega in političnega naziranja.

S smrtjo bivšega narodnega poslanca in ministra v p. dr. Gregorja Žerjava je izgubila naša mlada Jugoslavija enega svojih najzvestejših sinov in eno svojih markantnih političnih osebnosti. Pokojnik je bil poznan in cenjen daleč izven meja naše domovine. S svojim globokim in vsestranskim znanjem, z odličnim in nesebičnim delom si je pridobil velik ugled, pa so ga tudi njegovi nasprotniki radi njegovih izrednih kvalitiet spoštovali. Njegova domovinska ljubezen pa ni bila le izpovedana, nego dokazana in potrjena nešteto krat z mučeniškim preganjanjem in tveganjem življenja, sreče, zdravja in svojega ter družinskega obstanka.

Njegovo vsestransko zanimanje izpričuje tudi dejstvo, da je bil vesten čitatelj našega lista in je izgubil »Trgovski Tovariš« ž njim ne le svojega najodličnejšega, nego tudi najtočnejšega naročnika. Ko posvečamo te skromne, pa prisrčno mišljene vrstice velikemu pokojniku, kličemo:

Slava njegovemu spominu!

Mirko Mermolja

Zunanja trgovina Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev

(Dalje)

IV. Zunanja trgovina Jugoslavije v svojih odnošajih napram inozemstvu

Tek. štev.	Država	1927		1926		1925		1924		1923		1922		1921		1920	
		Izvoz v %	Uvoz v %	Izvoz v %	Uvoz v %	Izvoz v %	Uvoz v %	Izvoz v %	Uvoz v %	Izvoz v %	Uvoz v %	Izvoz v %	Uvoz v %	Izvoz v %	Uvoz v %	Izvoz v %	Uvoz v %
1.	Italija	24.8	13.0	25.0	13.9	25.3	18.8	29.0	20.6	28.7	17.7	28.0	15.3	23.4	20.7	27.0	36.6
2.	Avstrija	22.6	19.6	20.6	20.0	18.6	18.3	24.5	19.8	29.0	27.0	23.0	28.9	35.9	28.1	42.7	20.6
3.	Čehoslovaška	11.4	19.2	12.0	18.7	9.4	17.8	9.9	20.0	7.8	18.5	8.1	19.8	4.1	20.4	5.1	9.3
4.	Nemčija	10.6	12.3	9.3	12.0	7.2	10.0	4.0	8.3	4.2	8.7	8.4	7.1	16.1	4.2	7.6	1.5
5.	Grčija	9.7	1.4	7.4	2.0	7.4	3.0	7.0	3.2	5.7	2.0	4.7	2.9	5.2	5.9	4.6	9.1
6.	Madžarska	7.6	5.0	4.7	4.7	5.2	5.0	8.0	3.0	4.8	1.7	5.2	2.6	1.2	1.0	2.1	0.4
7.	Švica	3.4	1.4	3.8	1.1	4.1	1.0	4.0	0.8	6.4	0.7	7.6	0.4	6.9	1.0	3.7	1.0
8.	Francija	2.7	4.4	2.4	4.6	2.0	3.7	3.8	3.4	4.3	3.3	5.9	3.0	1.7	4.6	3.1	3.9
9.	Anglija	1.3	7.0	0.9	5.8	1.0	8.2	1.4	10.6	2.1	10.0	1.9	7.1	0.7	6.0	0.3	7.0
10.	U. S. A.	0.6	3.5	0.6	14.0	0.9	4.0	0.5	4.0	0.4	3.7	0.5	3.5	0.2	2.4	0.3	2.4
11.	Poljska	0.5	1.5	0.3	1.2	0.1	0.9	0.2	0.5	0.1	0.2	0.0	0.4	0.0	0.6	0.6	1.0
12.	Romunija	1.0	3.8	10.0	4.4	13.6	3.6	2.7	2.2	0.4	2.6	0.3	3.8	0.4	1.9	1.0	3.8
13.	Nizozemska	0.3	1.0	0.4	0.9	0.3	1.8	0.4	1.0	0.2	1.0	0.4	1.5	0.1	1.2	0.0	0.0
14.	Angl. Indija	0.3	1.0	0.2	1.0	0.1	1.0	0.2	1.0	0.3	1.1	0.3	1.0	0.1	1.0	—	—

Statistični podatki svetovne zunanje trgovine leta 1927. izkazujejo zopet precejšen napredek napram prejšnjim letom tako, da stoji danes glasom teh podatkov svetovna zunanja trgovina na isti stopnji, kot je stala l. 1913. Zunanja trgovina onih 35 evropskih in izvenevropskih držav, čijih podatki so bili l. 1928. objavljeni in katere participirajo z 90% celokupne vrednosti svetovne zunanje trgovine, se je razvijala zadnja tri leta tako-le:

	1925	1926	1927
v milijardah Din	2997.0	2856.6	3033.5
v odstotkih napram l. 1925	100	95.3	101.3

Treba je pripomniti to, da Jugoslavija ni omenjena v prav nobeni inozemski statistiki; ali leži vzrok v nas samih ali v drugih, je težko reči; gotovo, da so bila v največji meri temu kriva naša pristojna ministrstva, ki niso čutila potrebe, da bi inozemstvo informirala o statističnih podatkih naše države.

Kakor sem torej že zgoraj rekel, je obseg svetovne zunanje trgovine dosegel predvojno višino. Toda to je bržkone samo v statistiki. Pomisliti namreč moramo, da je po vojni nastalo v Evropi iz prejšnjih večjih držav vse polno malih držav, katere sedaj seveda samostojno vodijo svojo zunanjo trgovino. Če vzamemo na primer, da stoji v kupčijskih stikih danes Avstrija s Češko, tedaj so bili ti stiki prej notranja trgovina, a so sedaj zunanja trgovina in se

kot taki tudi štejejo v statistikah. Če torej upoštevamo ta faktor, bi si ne upali trditi, da bi bila sedanja svetovna zunanja trgovina na predvojnem nivoju. Možno je sicer, da pride v kratkem času do tega, kajti brezdvomno je, da vrednost svetovne zunanje trgovine raste in je oni mali padec v l. 1926. pripisati le splošnemu znižanju cen blagu svetovne trgovine.

Na drugi strani je pa treba omeniti skoro bi rekel nerazumljivo dejstvo, da imajo aktivno zunanjo trgovinsko bilanco le Združene države severno-ameriške, Kanada, Češkoslovaška, Francija, Indija, Malaja, Nova Zelandija, Filipinski otoki in Švedska. Da je tudi Angleška trgovinska bilanca pasivna, je pripisati dejstvu, da je pri uvozu všteti uvoz blaga iz njenih kolonij, kar pravzaprav ni faktični uvoz. — Prvenstvo v izvozu imajo Združene države Severne Amerike, kojega vrednost je znašala l. 1927. 4865 milj. dolarjev, na drugem mestu stoji Anglija l 4045 milj. dolarji, a pri uvozu si mesti zamenjata. Jugoslavijo bi mogli uvrstiti, dasi ni v nobeni statistiki omenjena, na 25. mesto pri izvozu in 23. mesto pri uvozu. Glasom naš statistike stoji Jugoslavija v kupčijskih stikih v izvoznem prometu s 58 državami, a v uvoznem prometu s 63 državami. Od teh pa igra večjo vlogo tako pri izvozu kot pri uvozu le 20 držav, odstotek udeležbe na vrednosti uvoženega ali izvoženega blaga ostalih držav je neznaten in dosega v letu 1927. število 1-16 % pri izvozu, a 1-23 % pri uvozu.

Od onih 20 držav so udeležene pri izvozu z nad 10% štiri države in sicer: Italija (24-8%), Avstrija (22-6%), Češkoslovaška (11-4%) in Nemčija (10-6%); pri uvozu iste štiri države in sicer: Avstrija (19-6%), Češkoslovaška (19-2%), Italija (13%) in Nemčija (12-3%).

Nadaljnjih pet držav participira na našem izvozu v mejah od 1—10%: Grčija (9-7%), Ogrska (7-6%), Švica (3-5%), Francija (2-8%) in Anglija (1-3%); pri uvozu pa nadaljnjih 11 držav: Anglija (7%), Ogrska (5%), Francija (4-4%), Romunija (3-7%), U. S. A. (3-5%), Brazilija (2-6%), Poljska (1-5%), Švica (1-4%), Grčija (1-4%), Angleška Indija (1%) in Holandska (1%). Vsaka izmed ostalih držav ne doseže 1%; je pa število teh pri izvozu dosti večje kot pa pri uvozu. In sicer so te, ki še pridejo v poštrev pri izvozu: Egipt, Združene države Sev. Amerike, Poljska, Rumunija, Alžir, Argentina, Holandska, Belgija, Angleška Indija, Turčija in Bolgarija; pri uvozu pa: Belgija, Argentina, Turčija, Cejlon in Norveška.

Iz priložene tabele in gori razloženega je razvidno, da stoji pri našem izvozu na prvem mestu Italija, ki je participirala na izvozu z najmanj 23-4 % leta 1921. in največ z 29 % l. 1924. Majhen padec v l. 1927. je pripisovati na račun splošnega padca vrednosti našega izvoza. Gre pa v to državo največ lesa in lesnih izdelkov, katerih vrednost je leta 1927. znašala 783-5 milj. Din. Statistika nam kaže, da razvoj lesne trgovine z Italijo še vedno napreduje. Drugo mesto zavzemajo žive živali v vrednosti 168-5 milj. Din, tem slede jajca in mleko (138-3 milj. Din) in nato umetne masčobe (63-2 milj. Din). Omembe vredni izvozni produkti bi bili še: žito, papir in papirnati izdelki, železo, svinec, cink, premog, razne organske in anorganske sestavine, kamen, mlevski izdelki, živalske masčobe, sveže meso in še par drugih.

Pri uvozu pa stoji na tretjem mestu. Uvoz prvih let je zavzemal precejšnjo množino (36%), je pa že leta 1921. padel in od tedaj dalje varira za kakih 2—5% od leta do leta. V letu 1927. je znašala vrednost 940-1 milj. Din ali 13% celokupne vrednosti uvoženega blaga. V največji meri uvažamo iz Italije bombaž v znesku 369-8 milj. Din l. 1927., gotovo pa je, da je Italija v tej branži blaga samo posredovalec. Izmed domačega blaga je treba omeniti postavko, ki zavzema drugo mesto pri našem uvozu in to je riž (113-2 milj. Din). Sicer pa vidimo, ako pogledamo seznam uvoznih artiklov, da igrajo precejšnjo vlogo predmeti in surovine tekstilne industrije. Ti zavzemajo poleg južnega sadja in železnih izdelkov največji odstotek uvoza. Statistika pa nam kaže, da je uvoz veliko bolj mnogovrsten kakor izvoz, kajti prvi obsega 93 postavk, drugi pa samo 70; po naši statistiki bi bili mi napram Italiji za kakih 600 milj. Din aktivni. Izvoz v Avstrijo je bil največji v letih 1921., 1922. in 1923. in je od tedaj dalje nekako obstal tako, da znaša danes 22-6%, to se pravi, da zavzema drugo mesto v izvozu in sicer vsa leta razen leta 1923., ko je bilo na prvem mestu. Nasprotno pa je pri uvozu vedno na prvem mestu razen leta 1924. in leta 1925., ko je bilo na drugem oziroma prvem mestu.

Tabela izvoznih in uvoznih produktov nam kaže na eni strani agrarno državo in na drugi industrijsko. Naš izvoz se namreč omejuje večinoma na

žive živali, sveže meso, jajca, mleko, žito, sadje in v manjši meri gozdne produkte in rude. Avstrija pa uvaža k nam v veliki meri tekstilne fabrikate in polufabrikate, železne, lanene izdelke, stroje, aparate, elektrotehnične predmete itd. Prvo mesto zavzemajo železo in železni izdelki v skupni vrednosti 232·2 milj. dinarjev.

Po naši statistiki bi bila trgovinska bilanca z Avstrijo aktivna, sicer samo za 24 milj. Din l. 1927. ali vendar. Tozadevna avstrijska statistika pa izkazuje obratno in zlasti nastaja velika razlika za l. 1926., ko postavlja avstrijska statistika pri svojem izvozu našo državo na 4. oziroma 5. mesto, pri uvozu pa na 7. ali 8. mesto. To so precej občutne razlike in radi tega ni možno reči, ali je naša trgovinska bilanca z Avstrijo aktivna ali ne. Samo s sodelovanjem obeh držav pri sestavljanju statistike, kakor tudi z uvrščanjem predmetov po skupinah, ki so bile določene po mednarodnem sporazumu v Bruslju dne 31. decembra 1913., bi bilo možno odpraviti te neljube in škodljive razlike.

Češkoslovaška stoji pri našem izvozu na tretjem mestu, pri uvozu pa na drugem. Naš izvoz v to državo kaže tendenco stalnega napredovanja, med tem ko naš uvoz ostaja stacionaren. Trgovinski stiki pa se ne morejo prav uspešno razvijati, kajti Češkoslovaška rada podvzame mere, ki naj bi ovirale naš izvoz v njeno državo. Trgovinska bilanca pa izkazuje i po naših i po češkoslovaških podatkih precejšen pasivum nam v kvar. Za l. polletje 1928 se je bilanca poslabšala tako, da izkazuje pasiva 373 milj. Din.

Kot glavni izvozni produkt v to državo je treba omeniti izvoz žita v skupni vrednosti 307 milj. Din in živih živali v skupni vrednosti 144·2 milj. Din. Drugi naši važni izvozni produkti bi bili: sadje, industrijske rastline (hmelj), volna, mlevski izdelki, rude, anorganske stvari, organske spojine in lan. Naši najvažnejši uvozni produkti iz te države bi bili bombaž (552·4 milj. Din) in sploh tekstilne surovine in njih izdelki. V drugem redu pridejo v poštev železo in železni izdelki, usnje in usnjeni izdelki, plutovinasti izdelki, stroji in aparati, rude, barve itd. Torej splošno industrijski izdelki in surovine.

To so tri države, ki participirajo tako na našem izvozu kot uvozu z več kot polovico vrednosti (58·8% odnosno 57·6%). Iz tega je ravno razvidno, kako je naša zunanja trgovina enostransko usmerjena, kar utegne kedaj postati zanje usodno.

Izmed vseh ostalih držav, se bomo nekoliko pečali le z onimi, ki kažejo kako značilnost bodisi v uvozni ali izvozni trgovini. Tako bi bilo treba omeniti zlasti Nemčijo, njen uvoz je narastel od 1·5 % leta 1920. na 12·3 % l. 1927. in imamo ž njo pasivno bilanco za skoro 200 milj. Din. Uvažamo iz nje v največji meri stroje in razne aparate, katerih vrednost je znašala leta 1927. 129·5 milj. dinarjev. Drugi važni uvozni predmeti bi bili predvsem bombaž, tekstilne surovine in izdelki, kože in kožni izdelki, barve, sploh kemični izdelki, železo in železni izdelki itd. Naši izvozni produkti v to državo so industrijske in zdravilne rastline, in sicer v največji meri hmelj, dalje sveža jajca in mleko, sveže meso, lan, konoplja in baker, sadje, les z lesnimi izdelki in pred letom 1927. tudi žito.

Trgovinski stiki z Grčijo, Ogrsko, Švico, Francijo in Anglijo napredujejo od leta do leta. Novo sklenjene trgovinske pogodbe z Grčijo, Anglijo in Francijo bodo k temu še več pripomogle. Te države so naši važni odjemalci gozdnih produktov ter živine in jajc. Trgovina s Poljsko ostaje vedno na skoro eni in isti stopnji, naš izvoz v Romunijo pa je precej občutno padel. Iz skromnega 1% celokupne vrednosti v l. 1920. je narastel do l. 1925. že na 13·6% in padel do leta 1927. na isti 1%. Vzrok temu občutnemu padcu je iskati v padcu žitnega tranzita radi slabe letine. Izvažamo samo nekaj organskih spojin, žita in sočivja. Uvažamo pa zlasti mineralna olja in organske snovi.

S tem bi bili v grobih potezah naznačeni trgovinski stiki Jugoslavije z inozemstvom. Videli smo, da je Italija naš glavni odjemalec za gozdne in živalske produkte, Avstrija in Češkoslovaška pa za poljedelske in živinorejske produkte. Dobimo pa od njih poleg Nemčije industrijske surovine in njih izdelke, v kolikor nam ne zadostuje razvijajoča se domača industrija. Čim bolj se bo ta razvijala, tem bolj bo rastla aktivnost trgovinske bilance ali bolje, se bo pasivnost zmanjšala, kajti četudi bomo navezani na uvoz gotovih surovin, bodo te še vedno veliko ceneje kot pa izdelani fabrikati.

V. Tranzitni promet

Jugoslavija igra v Evropi, kar se tiče tranzita, precej važno vlogo in to predvsem radi svoje zemljepisne lege, ki jo usposablja, da vrši posredniško službo med zapadom in vzhodom, severom in jugom.

Da se pa tranzitni promet ni mogel razviti v taki meri, kot bi pričakovali, je temu vzrok predvsem to, da železniško omrežje Jugoslavije ne odgovarja zahtevam, ki jih stavi tranzit v Jugoslaviji. Danes imamo s skrajnim vzhodom samo eno železnico in to je ona na Gjevgelijo in Solun. Pri tem je pa treba vedeti, da radi tega nedostatka ne leži krivda na nas samih, ampak v teritorialni sestavi Jugoslavije. Ta je namreč sestavljena v glavnem iz dveh delov, t. j. iz dela, ki je pripadal prej Avstro-Ogrski in iz dela, ki je pripadal Srbiji. Avstrija, ki je imela namen, da Srbiji v vsakem pogledu škoduje, je vedno gledala na to, da jo radi tega kolikor mogoče izolira s tem, da ni hotela graditi železniških prog, ki bi imele direktno zvezo s Srbijo. Tisto pa, ki je zgradila, je bila radi mednarodnega prometa direktno v to prisiljena. Nasprotno, pa ni mogoče zahtevati od Jugoslavije, da bi v teh par letih svojega obstanka takoj zgradila vse potrebne proge. Saj še to, kar je napravila, je za njen državni proračun prav ogromen izdelek.

Od leta 1919. se je namreč naše železniško omrežje povečalo za 1218 km 800 m normalnotirnih prog; 600 km glavnih prog je bilo rekonstruiranih, dovršili smo 341 km normalnotirnih in 79 km ozkotirnih prog, ki so bile še med vojno ali tik pred njo pričete, popolnoma na novo smo pa zgradili 176,5 km normalnotirnih in 84 km ozkotirnih prog, še ne dovršenih je 314 km prog. Za to smo oziroma še bomo izdali 2825 milj. Din. Toda kljub temu je to še veliko premalo za normalen razvoj železniškega prometa. Najbolj pogrešamo direktno zvezo Srbije z morjem in pa Slovenije z morjem. Obe progi sta že projektirani, ali da bi prišlo do realizacije v tako kratkem času ni pričakovati, vsaj za prvo imenovano progo ne. Promet preko naših luk bi se po izvršitvi teh načrtov gotovo zelo, zelo povečal.

Iz statističnih podatkov zadnjih let je razvidno, da naš tranzitni promet raste od leta do leta in da znaša letni prirastek približno 11% od celokupnega železniškega prometa. Tako je l. 1927. 25799 ton blaga šlo tranzitnim potom preko naše države napram 19971 ton v letu 1926.

Da je predmet tranzita vse mogoče blago, ki je predmet trgovine sploh, ni menda treba posebej omeniti. Leta 1927. je šlo preko naše države v največji meri žito v skupni teži 484.000 ton in sicer ga je prišlo v največji meri iz Romunije, odšlo pa v Avstrijo. Najživahnejši je seveda promet s sosednjimi državami.

Za našo državo je tudi važen promet s poštnimi paketi. (Z vsemi sosednjimi državami in poleg tega še s Švico in Češkoslovaško, v celem z 9 državami, ima država mednarodno pogodbo, na podlagi katere se izvrši izmenjava paketov iz ene pogodbene države v drugo brezplačno.) Leta 1927. je šlo preko naše države poštinih paketov v 42 držav v skupni teži 86 ton, napram 47 ton v letu 1926. Teža se je torej v enem letu podvojila in skoro prav tako tudi število držav (27 l. 1926.). Zanimivo bi bilo imeti statistiko, koliko tranzitnega prometa je šlo preko naših morskih oziroma rečnih pristanišč; tozadevne statistike pa mi ni bilo mogoče dobiti, ako sploh obstoja za celo državo enotna.

VI. Naša zunanja trgovina v zvezi z valutno politiko

Brez sumnje je, da je zunanja trgovina vsake države v zelo tesni zvezi z njeno politiko, kajti že merkantilisti so pri dosegu svojih ciljev gledali v prvi vrsti na ureditev novčane cirkulacije. V naši državi sami se ta zveza z zunanjo trgovino in valutno politiko na eni strani in s splošnim gospodarskim položajem na drugi strani, poočituje v ne prav jasnih obrisih.

V svrhu boljega razumevanja je dobro, če si nekoliko osvetlimo položaj, v katerem se je nahajala naša država takoj ob svojem nastanku.

Takoj ob prevratu smo imeli na današnjem teritoriju štiri denarne sisteme in naša država je stala pred nelahko nalogo, kako pretvoriti te štiri denarne

sisteme v enega samega in to s kolikor najmanjšo škodo tako za državljane, kot tudi za državo samo. Z dvema je bilo lahko: črnogorski perperi so takoj izginili, ker jih je že Avstrija po večini zamenjala v krone, bolgarski levi so tudi sami prepustili mesto dinarju, kateremu je ljudstvo v Macedoniji bolj zaupalo, ni šlo pa tako hitro z avstrijskimi kronami, s katerimi je bila država tedaj uprav preplavljena. Strokovnjaki cenijo, da je bilo tedaj v cirkulaciji kakih 8—9 milijard kron in preko 500 milijonov dinarjev. To se pravi, da je bilo tedaj 12—15 krat več denarja v obratu, kakor l. 1913. Razume se, da je velikanska denarna inflacija imela katastrofalne posledice za celokupno naše gospodarstvo. Denarja je bilo polno in skoro brez vsake vrednosti, povpraševanje po blagu je bilo veliko in cene so rastle od dneva do dneva.

Ta velik padec vrednosti denarja se jasno kaže v kurzu jugoslovanske krone, ki je oktobra meseca 1919. pričela notirati na curiški borzi. Med tem, ko je njen kurz znašal 10. oktobra 1919. 10, je ta padel do 31. decembra 1919. na 4.25, to se pravi več kakor za polovico vrednosti v teku treh mesecev. Da se pod takimi pogoji zunanja trgovina ne more razviti, je jasno. Pomisliti pa tudi moramo, da je tudi notranja trgovina bila v tem letu omejena, kajti že na Krfu je jugoslovanski odbor poleg splošne izvozne prepovedi, omejil tudi notranjo trgovino s tem, da je postavil maksimalne cene. Ta prepoved je bila odstranjena šele 5. novembra l. 1919. In ako vzamemo sedaj v roko tabelo o našem uvozu in izvozu, vidimo tu do enice točne številke, koliko naj bi ta znašal i po količini i po vrednosti in je to označeno celo v dinarjih, ko se je vendar dobra polovica vse zunanje trgovine vršila na podlagi jugoslovanske krone, katere kurz pa je tudi od dneva do dneva laviral in niti ni padal sorazmerno s kurzom dinarja. Že pri preračunavanju jugo-krone v dinarje, da ne omenim preračunavanja tujih valut v našo, zlasti če se je to vršilo na podlagi povprečnih mesečnih kurzov, je možno, da so nastale tako velike netočnosti, da tedanji statistični podatki ne odgovarjajo niti z daleka faktičnemu stanju in ne smemo radi tega delati iz njih prav nikakih zaključkov, kajti zaključki, ki temelje na napačnih ali netočnih podatkih sploh, niso zaključki, ki bi jih bilo mogoče uporabiti. Edini pozitivni zaključek, ki bi ga lahko napravili, bi bil ta, da vrednost našega uvoza v tem letu ni bila tako velika kot to izkazujejo statistični podatki — pri tem mislim samo na relacijo med količino in vrednostjo, ne pa na številke kot take — in to radi tega, ker se pri vsakem padcu valute zdi vrednost uvoza večja kot pa je v resnici in isto je pri izvozu. Pri tem pa je treba pri izvozu paziti še na neko dejstvo, ki je že bilo uvedoma samo naznačeno. Po devizni politiki naše države je namreč odredeno, da mora vsak izvoznik vsaj eno tretjino deviz od izvoženega blaga prodati Narodni banki. Temu neprijetnemu dejstvu se hočejo izvozniki izogniti s tem, da označujejo vrednost izvoza vedno manjšo, kot pa je v resnici. Po računu nekaterih strokovnjakov izgubi statistično naš izvoz do 60% na vrednosti. O kakem vplivu cen na našo zunanjo trgovino v teh letih je zelo težko govoriti in to radi tega, ker cene niso bile stalne niti malo ne in tudi njih spremembe navzgor niso igrale bogve kako veliko ulogo, zaradi velike množine denarja in pa radi nujnih potreb in v veliki meri tudi neštedljivosti konzumentov.

Ako torej upoštevamo vse te momente pri presoji vrednosti našega izvoza in uvoza v prvih letih, poleg onih, ki so navedeni v poglavju o razvoju izvoza in uvoza, tedaj nam je mogoče ustvariti si vsaj približno sliko o faktičnem stanju naše zunanje trgovine tega leta.

Stanje kurza dinarja v Curihu

Leto	Najnižji	Najvišji	Srednji
1921	7.80	18.50	12.95
1922	5.80	6.90	6.55
1923	3.70	6.91	5.92
1924	6.30	7.90	7.33
1925	7.92	9.47	8.82
1926	9.09	9.16	9.13
1927	9.12	9.13	9.13

V letih 1920 in 1921 in 1922 ni opazati v tem oziru skoro nikakih sprememb. Nadaljni padec jugokrone v Curihu nam predočuje naslednja tabela:

Leto	najnižji	najvišji	srednji
1919	4.25	10.—	4.75
1920	3.—	7.70	5.—
1921	1.70	4.50	3.—
1922	1.35	2.65	1.76

Isto je tudi s kurzom dinarja, ki je notiral koncem junija 1921. 15:50, je padel do konca leta na 7:80 in do konca leta 1922. še na 5:80. Ako primerjamo padec jugokrone s padcem dinarja, tedaj vidimo, da se je ta pri obeh izvršil v približno enaki meri in sicer leta 1921. za okroglo 40% in l. 1922. za okroglo 8%. Žalibog, da nimam na razpolago indeksa cen za to dobo. »Privredni pregled« ga je začel redno priobčevati šele z l. 1924. — da bi primerjal v kakem razmerju so te poskočile v isti dobi; skoro gotovo pa je, da v dosti večji meri, kajti tekom vseh let so te hodile pri nas popolnoma svojo pot in dr. J. Belin pravi v svoji studiji »Problemi naše valute«, da bi oni, ki bi hotel iz samega razvoja dinarja delati zaključke o naši gospodarski situaciji, gotovo prišel do popolnoma krivih rezultatov. Nadalje pravi, da je pač najboljši dokaz, da ni nikake vezi med kurzom dinarja in splošnih gospodarskih prilik to, da kljub temu, da dinar stalno raste (l. 1923.), cene ne samo, da ne padajo, da celo kažejo tendenco do dviganja. Zato delati tudi tukaj kako primerjavo z ozirom na kurz dinarja in višino cen ter vpliv teh na našo zunanjo trgovino, je vrlo delikatna zadeva, ki zahteva širokega pogleda v celokupno naše narodno gospodarstvo, ako je sploh mogoče z ozirom na že omenjeno netočnost statistike prvih let, ki se pa sedaj ne da več popraviti.

(Nadaljevanje prihodnjič)

TO IN ONO

Statistika prevoznih sredstev

Po statistiki, ki jo je izdala Mednarodna trgovska zbornica, je štela naša država 1. januarja 1928 — 7169 zasebnih avtomobilov, 235 omnibusov, 1747 tovornih avtomobilov in 2147 motornih koles.

Državnih cest je bilo s tem dnem 12.054 km, oblastnih cest 12.360 km, občinskih cest 7065 km in drugih cest 4641 km, skupaj torej 36.120 km. Dolžina avtomobilskih cest je znašala 27.134 km.

Za vzdrževanje cest se je izdalo leta 1927 okrog 112.496.725 Din, za gradnjo novih cest pa 92.682.480 Din.

Novi obrtni zakon

Komisija strokovnjakov, ki je v ministrstvu trgovine in industrije pod vodstvom načelnika g. Krpana redigirala projekt novega obrtnega zakona, je definitivno dokončala svoje delo. Zakonski projekt bodo dobile sedaj vse

gospodarske organizacije v državi, da podajo svoje mnenje. Kakor izgleda, novi obrtni zakon v letošnjem letu ne bo še stopil v veljavo.

Zanimivi podatki o našem bankarstvu

»Jugoslovenski Lloyd« je priobčil pred kratkim jako zanimive podatke o našem bankarstvu. V letu 1926 je bilo v državi 747 bank, leta 1927 — 765, leta 1928 pa brez vojvodinskih bank 526. Banke so izkazovale 1928 blagajniške imovine 526.637.000 Din, menic 4.038.868.000 Din, tekočih računov in zalog za 8.558.934.000 Din, nepremičnin v vrednosti 804.864.000 Din, vrednostnih papirjev za 912.661.000 Din.

Hranilne vloge so v zadnjih treh letih dobro napredovale. Leta 1926 so izkazovale banke 6.743.361.000 Din, 1927: 7.040.959.000 Din, 1928 pa brez vojvodinskih bank 7.198.642.000 Din.

Posebej nas zanima bankarstvo v

Sloveniji. Slovenija je štela 1926: 11, 1927: 11, 1928: 10 bank. Blagajniška imovina je znašala 1928. l. 64,962.000 dinarjev, menic so imele banke za 249,161.000 Din, tekočih računov in zalog za 1.203,948.000 Din, nepremičnin za 33,868.000 Din, vrednostnih papirjev za 52,911.000 Din, kapitala 88,250.000 dinarjev, raznih fondov za 29,958.000 dinarjev. Hranilnih vlog je bilo 1926: 576.630.000 Din, 1927: 633,337.000 Din in 1928: 687,678.000 dinarjev.

Iz zgorajšnjega pregleda sledi, da je naše bankarstvo v zadnjih letih lepo napredovalo.

Zbornica bank

Začetkom meseca junija t. l. se je vršil v Zagrebu sestanek udruženja in saveza bank, na katerem se je med drugim razpravljalo o čim tesnejšem skupnem sodelovanju vseh bančnih zavodov v državi. V zvezi s tem je bila sprejeta resolucija, ki navaja, da morejo denarni zavodi uspešno ščititi svoje interese le v posebni zbornici bančnih zavodov. Udrženje bo predložilo resolucijo vladi s prošnjo, da čimprej ustvari zakon o bančnih zbornicah.

Porast potnikov na naših železnicah

Število potnikov na naših železnicah od leta 1922 neprestano narašča in je znašalo: Leta 1922 — 36,535.165 potnikov, 1923 — 38,46.533 potnikov, 1924 — 39,955.373 potnikov, 1925 — 40,028.042 potnikov, 1926 — 40,028.042 potnikov in leta 1927 — 40,515.327 potnikov.

Nemške reparacije in Jugoslavija

Začetkom junija t. l. je bilo sestavljeno besedilo poročil finančnih ekspertov v nemškem reparacijskem vprašanju. Načrt Owen Younga se bo pričel izvajati 1. septembra t. l.

Prvih 37 let bo Jugoslavija dobila 3345 milijonov zlatih mark. Prvi obrok za 1929—1930 znaša 72,100.000 zlatih mark. Letni obroki se stopnjema zvišujejo ter bo znašal zadnji obrok leta 1966—1967 106 milijonov zlatih mark. Tretji obrok bo znašal 94 milijonov zlatih mark. Drugi del nemških izplačil od 1966—1967 do 1987—1988, torej v zadnjih 21 letih, bo Nemčija izplače-

vala samo dolgove Ameriki. V tej dobi bo dobila Jugoslavija 384,900.000 zlatih mark, torej skupno 3.729,000.000 zlatih mark.

Stečaji v mesecu juniju 1929

Jugoslovansko društvo za zaščito upnikov v Zagrebu je zabeležilo v mesecu juniju 1929 — 105 stečajev napram 45 v istem razdobju lanskega leta. Torej 60 odnosno 133% več.

Od teh odpade na Slovenijo in Dalmacijo 8 (lansko leto junija 12), Hrvatsko in Slavonijo 9 (3), Srbijo in Crnogoro 79 (24), Bosno in Hercegovino 1(—), Vojvodino 8 (6).

Od početka leta je bilo 610 stečajev napram 486 v istem razdobju lanskega leta, to je za 124 stečajev odnosno 25½% več.

Od teh odpade na Slovenijo in Dalmacijo 31 (57), Hrvatsko in Slavonijo 44 (48), Srbijo in Crnogoro 496 (338), Bosno in Hercegovino 5 (5) in Vojvodino 34 (38).

Panевropa

Ideja Panevropske ni nova. Do nedavnega časa je bila to ideja grofa Coudenhove-Calergija, medtem ko je sedaj francoski minister Briand izjavil namero, da bo na prihodnjem zasedanju Društva narodov sprožil debato o problemu evropskih zedinjenih držav. Z avtoriteto Brianda je dobila ta fantazija čvrsto podlago. Ta problem bo povzročil najprej načelno in politično borbo in če bo ta končala v prid ustanovitvi »USE«, potem bo prišel najtežji del borbe glede njene ekonomske oblike. Ideja Panevropske ima svoje pristaše in nasprotnike. V krogih Društva narodov se Briandova namera ne presoja najbolje, pa je Loucheur na drugem zasedanju Društva narodov v mesecu maju t. l. naletel od mnogih strani na oster odpor, zlasti od strani francoske težke industrije. Anglija se o Briandovi nameri še ni izjavila, medtem ko je Nemčija oduševljeno pozdravila to idejo. Govori se, da je dr. Stresemann že prej mislil načeti to vprašanje. Dva stara sovražnika v svetovni vojni, Nemčija in Francija sta se znašli končno na isti platformi, ker je oba enako težko prizadela vojna in ker imata oba interes, da se čimprej likvidirajo vojne posledice.

Neposredni vzrok, da se je ideja ustanovitve Panevropske ponovno ožive-

la, je zmaga protekcionističnega carinskega sistema v Ameriki in nepopustljivost Amerike v vprašanju francoskega dolga. Medtem, ko vprašanje francoskega dolga interesira izključno le Francijo, je protekcionistični carinski zaščitni sistem ameriških Zedinjenih držav zadel ves ostali svet, posebno pa Evropo. In zgodilo se je, kar je rekel pred svojo smrtjo Mac Kinley, ki je postavil temelj carinskemu zaščitnemu sistemu, da ni več daleč čas, ko bo treba ne evropski trg ščititi pred ameriški proizvodi, marveč obratno — ameriški trg ščititi pred evropskim blagom. Razumljivo je, da je postopanje Amerike povzročilo, da so se evropske industrijske države morale združiti v enotno fronto proti vedno hujšemu ameriškemu prodiranju.

O obliki evropske unije se ni Briand, niti Loucheur, nikdar konkretno izjavil. Treba pa bo vsekakor, po izjavi Brianda, stvoriti carinsko in ekonomsko unijo in ji šele potem dati odgovarjajočo politično obeležje. Carinska unija evropskih držav je nadvse komplicirana stvar. Teoretično bi se izvedla carinska unija tako, da bi morale pasti vse carinske meje v Evropi in poceniti produkcija. Praktično pa je to jako težko izvedljivo. Predvsem so obkrožene evropske države vsaka z visokim carinskim zidom, da v svojem lastnem interesu ščitijo domačo industrijo ter da so kolikor mogoče neodvisne od inozemstva. Poleg tega pa imajo zaščitne carine tudi socialno politični značaj. Pod njih okriljem se ustvarja industrija, ki daje delo in zaslužek.

V carinskih mejah je vsled tega nastalo novo življenje, ki bi moralo prenehati, če bi se ukinile zaščitne carine.

Gospodarska konferenca Male antante

V Pragi se bo vršila meseca septembra t. l. gospodarska konferenca Male antante, ki bo obravnavala vprašanja medsebojnih trgovskih odnosov, osnovanja enotne trgovske zbornice, neposrednega sporazuma med raznimi strokami, transporta in obmejnega prometa, tarif za parobrodne družbe in vprašanje trgovske propagande.

Splošna carinska zaščita v raznih državah

Splošna carinska zaščita, ki se nalaga v zaščito domače industrije ali pa

iz fiskalnih razlogov, znaša v posameznih državah:

Španiji . . .	44%
Ameriki . . .	51%
Poljski . . .	21%
Jugoslaviji . .	20%
Češkoslovaški .	19%
Italiji . . .	17%
Nemčiji . . .	16%
Franciji . . .	12%
Avstriji . . .	12%
Švedski . . .	12%
Švici . . .	10%
Belgiji . . .	9%
Danski . . .	7%
Holandiji . . .	4%

Izmed navedenih evropskih držav ima najvišjo splošno carinsko zaščito španija (44%), najnižjo pa Holandija (4%). Zaščitna carina na industrijske proizvode je povsod za nekaj odstotkov višja.

Avstrijska gospodarska kriza

Avstrijska industrija se nahaja že deset let v težki krizi. V najtežavnejšem položaju je tekstilna industrija. V predilnicah se dela s 65% celokupne kapacitete, v tkalnicah pa s 70%. Depresija v tekstilni industriji vlada sicer po celem svetu, najtežje pa je prizadeti s poslabšanjem konjunktura avstrijska tekstilna industrija. V Avstriji se mnogo govori o racionalizaciji industrije; a ta racionalizacija bi bila zvezana s tako velikimi denarnimi žrtvami, da avstrijska industrija, ki je že itak zelo zadolžena, ne more najeti novega visokoobrestnega posojila.

Z velikimi težkočami se bori tudi avstrijska usnjarska industrija. Padanje cen kož je zmanjšalo vrednost rezerve te industrije, ni pa vplivalo na znižanje cen usnjarskih proizvodov, zlasti ne na cene čevljev, ki od lanskega leta stalno rastejo.

Položaj lesne industrije, zlasti z gradbenim lesom, je sicer zadovoljiv, pada pa izvoz, posebno v Nemčijo, ker nega poljskega in rumunskega lesa, kar je seveda nevarno za relativno drag avstrijski les.

Sorazmerno dobra je bila lansko leto papirna industrija in rudarstvo.

Število industrijskih podjetij pod stečajem je v zadnjem času padlo,

medtem ko v trgovini naraščajo insolvenca, pri čemer je seveda zopet oškodovana tekstilna industrija.

Poročilo o konjunkturi pravi, da je letošnja stagnacija mnogo večja, kot pa ona zadnjih dveh let.

Trgovinska statistika avstrijske republike izkazuje znatno padanje avstrijskega izvoza v Nemčijo, ki znaša samo še 20%. Maja 1929 je izvozila Avstrija v Nemčijo blaga za samo 29.9 milijonov šilingov, v istem času lanskega leta pa za 36.7 milijonov šilingov. Prvih pet mesecev tekočega leta je avstrijski izvoz v Nemčijo padel na 134.8 milijona šilingov, lansko leto pa je v tem razdobju znašal 185 milijonov šilingov. V istem času pa se je uvoz Nemčije v Avstrijo dvignil od 248 na 276 milijonov šilingov, kar znači, da je avstrijsko-nemška trgovinska bilanca v škodo Avstrije za 141 milijonov šilingov pasivna, medtem ko je znašala ta pasiva lansko leto le 63 milijonov šilingov.

Avstrijska trgovina je pasivna tudi s Češkoslovaško. Avstrijski izvoz v Češkoslovaško je znašal v maju 28 milijonov šilingov, napram 48.8 milijonov v prejšnjem letu. Češkoslovaški izvoz v Avstrijo pa se je medtem napram maju lanskega leta za 8 milijonov šilingov dvignil.

Cena srebra

Vsled zmanjšanja industrijske predelave srebra je cena srebra znatno padla. Lansko leto je stal v Berlinu 1 kg srebra 83 mark, sedaj pa že samo 72 mark.

Elektrifikacija železnic

Madžarska je pričela misliti na elektrifikacijo nekaterih prog. Tudi Španija namerava elektrificirati 2200 kilometrov proge; posebno pa je napredovala elektrifikacija železnic v Švici, Italiji in Franciji.

Milorad Rajčević

Pri Šiljukih in Dinkih v Sudanu

(Konec)

Ali so prestopki in zločini, kjer se njihova morala v marsičem zлага z našo, v mnogih primerih pa je še strožja. To je n. pr. pri posilstvu, ki ga kaznujejo silno strogo. Posilstvo devotk ali omožene žene se kaznuje še strožje kakor nečistost z osebo iz krvne rodbine.

Ako je zločin izvršen nad devotko, je kazen jako težka in navadno se zločinec obsodi na smrt. Po nekaterih krajih ga ne le usmrte, nego mu vzemo tudi vso živino in jo izroče devotkini rodbini. Smrtno kazen pa izvrše navadno devotkini bratje kot prvi užaljeni njeni sorodniki.

Ako je rodbina zločinčeva močna, velika ali bogata, potem je kazen zanj lahko mnogo lažja. Za vplivne in močne rodbine je vsa kazen za zločin odškodnina užaljeni rodbini v kravah, a zločinec ni kaznovan s smrtjo. Torej celo med črnci je razredna protekcija.

Spor med zločincem in užaljeno rodbino pa se more poravnati tudi z ženitvijo zločincev in posiljenko, ako ona na to pristane. Odškodnina (pravzaprav kupnina), ki jo plača ženin v tem primeru za nevesto, pa je mnogo večja, kakor bi jo plačal brez prestopka, a znatno manjša, nego bi mu jo prisodilo sodišče za zločin. Ta način poravnave je vrlo čest; skoraj zmeraj zadošča, da izreče devotka svoj pristanek in je moškemu tudi najugodnejše, da se spor na ta način spravi s sveta.

Proti smrtni kazni za posilstvo, ki je bila včasih prav pogosta, je vstala anglo-egiptovska vlada v Hartumu in dosegla, da se nadomešča z jemanjem živine od zločincev. Dosegla je to doslej le po severnih krajih plemena Dinka in v plemenu Šiljukov. Po južnih krajih Sudana se smrtna kazen za posilstvo še izvršuje, a redkeje; sodbo izrekajo navadno sorodniki onečaščenke, ne pa sodišče starcev.

Zanimivo je, da se pri teh črncih za vdovo ne smatra le žena, čije mož je umrl, nego tudi vsaka žena, ki jo je kupila vdova, ki ima pravico svojine. Rekel sem že, da če pokojnik ne ostavi moškega naslednika, njegovo imetje preide

v last njegove vdove. Taka vdova se ne sme omožiti drugič, pač pa sme v imenu pokojnika kupiti ženo, čije otroci kakršnegakoli očeta nosijo potem pokojnikovo ime. Kajti kupljena žena se smatra za zakonito ženo pokojnikovo, torej za njegovo vdovo.

Pri starih Hebrejcih (Judih) je bilo običajno, da je vdovo prevzel pokojnikov brat. Tudi pri teh črncih mora pokojnikov brat živeti z vdovo, a njuni otroci se smatrajo za pokojnikove. Vobče mora mlada vdova živeti s kakim pokojnikovim sorodnikom ali pa vsaj s človekom iz sela, ki ji je všeč, da rodi otroke nadalje; vsi ti otroci pa ostajajo svojina pokojnikova. Ako je prestara, da bi še rodila, kupi drugo ženo, ki rodi pokojniku deco. Zakaj načelo je, da žena mora roditi otroke, če pa ne more sama, si mora dobiti namestnico.

Kar se tiče dediščine, se po očetovi smrti njegovo imetje razdeli na enake dele med vse sinove brez razlike, je li bil pokojnik njih rodni oče ali ne. Ako so sinovi mladoletni, upravlja imetje najstarejši, ako je tudi ta mladoleten, pa upravlja mati pod nadzorstvom najstarejšega sorodnika. Ako žena nima moških potomcev, upravlja imetje vdova pod kontrolo svojega očeta dotlej, da rodi sama ali kaka druga pokojnikova žena sina, ki prevzame gospodarstvo, ko postane polnoleten. Isto velja za sina, ki ga rodi kupljena žena. Ako pa mati ne živi več in ni sinov, gospodari najstarejša polnoletna hči.

Zgodi se pa tudi, da se sin ne more oženiti, ker ni več živine pri hiši in si torej ne more kupiti žene. Tedaj lahko proda svojo mater v zamož (ako je še mlada) in z izkupičkom, z dobljeno živino, kupi potem ženo sam sebi.

Zanimivo je dalje, da so tatvine pri teh ljudeh jako redke, dasi zakoni v tem pogledu niso baš strogi. Za tatvino mora tat plačati odškodnino v obliki živine ali drobnice. Za telesno poškodbo se mora takisto plačati globa v obliki živali, n. pr. za poškodbo glave mora dati junca, za zlomljeno roko kravo, za zlomljeno nogo pa pet krav! Ker ti črnci vobče ne delajo dosti, a jim je lov najbolj važno delo, je razumljivo, da cenijo noge višje kakor roke. Za lažje poškodbe mora krivec dati ovco. Ako je poškodba taka, da je postal pohabljenec trajno nesposoben za lov in delo, mora krivec plačati polovico tiste odškodnine, ki bi jo plačal, ako bi bil človeka ubil. Ako pa človeka ubije, mora plačati odškodnino v večjem številu (do sto) krav.

Črnci se koljejo med seboj pri vsaki priliki in zato vladajo med rodbinami neprestani spori in medsebojne osvete. Starci plemena pozivljajo na poravnavo razprti stranki in na gostiji, za katero prispevajo z obeh strani, se sklene mir, ko se dogovore glede odškodnine.

Krvne osvete je po severnih krajih malo, ker kaznuje krivce anglo-egiptovska vlada huje, kakor bi jih kaznovalo plemensko sodišče. S tem je užaljena stran navadno zadovoljna. Po južnih sudanskih krajih, kjer je vlast hartumske vlade mnogo manjša, je krvna osveta jako pogosta in ponekje tako dolgotrajna, da se že ne ve, na kateri strani je padlo več žrtev. Hartumska vlada pa se živo trudi, da se število krvnih osvet čim bolj zmanjša, in je dosegla že lepe uspehe.

Odškodnina za uboj je jako različna v ceni glede moža in glede ženske. Dočim znaša odškodnina za uboj moža 80—100 krav, predpisujejo plemenski zakoni za uboj žene samo — 8 krav! Pri črncih je torej ženska vsaj desetkrat cenejša od moža. Ker pa se plačuje pri ženitvi za ženo 5—10 krav, je cena za uboj žene razumljiva.

Ako pa ubije žensko oče, brat ali sorodnik, mu ni treba za zločin odgovarjati nikomur. Plemenski zakoni smatrajo, da je uboj notranja zadeva dotične rodbine, v katero se ne sme nihče vtikati. Le ako se dokaže, da je mož ubil ženo, ki ni bila kriva, mora svojemu tastu dati za odškodnino izgubljene hčere eno ali več krav.

Ako se zločin ne more dokazati, mora osumljenec priseči. V vsakem bratstvu imajo staro kopje, ki ga črnci smatrajo za sveto. Prisegajo pred starci, sodniki dotičnega bratstva, brez velike ceremonije. Velika je praznovnost črnecev in zato krivoprisežnikov skoraj ne poznajo, kar jim dela čast. Tudi zločine izvršujejo ti ljudje s toliko naivnostjo, da je očitno, da ta svet še ni premeten in pokvarjen ter ima še otroško dušo. To dejstvo bi lahko človeka naravnost navdušilo za to črno pleme, ali dovolj je, da človek vidi, kakšne in kolike so lenobe, pa ga mine takoj vse navdušenje.

(Iz knjige »Iz žarke Afrike«, Beograd, II.)